

УДК 091.31+75.058(477+497.2)“13/15”

**БОЛГАРСЬКІ МОТИВИ В ПЛЕТІНЧАСТОМУ ОРНАМЕНТІ
УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСНИХ КНИГ
(остання чверть XIV–перша половина XVI ст.)**

Ігор ШПИК

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, e-mail: i-shpyk@ukr.net
Кафедра історії Центральної та Східної Європи*

У статті здійснено порівняльну характеристику плетінчастих орнаментів болгарських та українських рукописних книг останньої чверті XIV–першої половини XVI ст. Наведено перелік орнаментальних мотивів, запозичених пізньосередньовічними українськими художниками з болгарських книг. Автор доводить, що болгарська плетінка набула великої популярності на Русі-Україні: місцеві художники не лише майстерно копіювали їх, а й використовували як матеріал для своїх творчих фантазій, що сприяло особливо глибокому вкоріненню та примноженню успадкованого від болгар книжно-мистецького досвіду.

Ключові слова: книжковий орнамент, балканська плетінка, рукописна книга, болгарсько-українські зв'язки.

Наприкінці XIV–у першій половині XV ст. Русь-Україна пережила період так званого другого південнослов'янського впливу, відгомони якого відчувались упродовж наступних століть. Головним джерелом цих благодатних духовних імпульсів була культура Другого Болгарського царства, яка напередодні османського завоювання інтенсивно розвивалась і, зрештою, досягла значних успіхів.

Рецепція болгарських духовних надбань була широмасштабним і багатогранним процесом, який охопив різні сфери тогочасного українського релігійно-культурного життя. З-поміж них особливо виділяється книжно-мистецька царина, в якій болгарсько-українська творча взаємодія проявилась найяскравіше. Це зумовлювалось поєднанням двох різних, але взаємодоповнюючих і майже однакових за силою носіїв одного й того ж впливу: з одного боку, болгарських рукописів, які упродовж кількох десятиліть потрапляли на українські землі, а з другого – безпосередньої діяльності на Русі-Україні їхніх творців – майстрів книжної справи, які, рятуючись від турецьких загарбників, переселялися з Болгарії на східнослов'янські землі¹.

¹ Див.: Шпик І. Болгарсько-українські книжково-літературні зв'язки та взаємовпливи (остання чверть XIV–перша половина XVI ст.) // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка. Львів, 2006. Вип. 14. С. 3–36; Його ж: Болгари на українських землях (кінець XIV–перша половина XVI ст.) // Проблеми слов'янознавства. Львів, 2007. Вип. 56. С. 13–22.

Уже на зламі XIV–XV ст. усі основні болгарські книжно-мистецькі явища тією чи іншою мірою резонувалися на Русі-Україні. Їх швидке поширення та потужна реформаторсько-модернізаційна дія значною мірою інтенсифікували розвиток тогочасної української культури, започаткувавши у ній чимало нових явищ та процесів.

Якщо в зарубіжних історіографіях (в основному в російській та болгарській) спостерігається певна спадкоємність та планомірність дослідження “другого південнослов'янського впливу”², то українські історики до його вивчення зверталися вкрай рідко та й то принагідно. Тож в сучасній науковій літературі існує дуже приблизне уявлення про культурні впливи південних слов'ян на розвиток різних сфер духовного життя пізньосередньовічної української спільноти. Особливо це стосується книжного мистецтва. Усі публікації в цій ділянці історичних досліджень однозначно вказують на те, що процес запозичення українськими майстрами XIV–XVI ст. елементів художнього оформлення (орнаментів, заставок, мініатюр, ініціалів, в'язі) болгарських рукописних книг досі залишається майже не вивченим.

Комплексне дослідження болгарсько-українських книжно-мистецьких зв'язків та взаємовпливів вимагає залучення великої кількості кодикографічних каталогів, зведені дані яких дають змогу провести широкий порівняльний аналіз південно- та східнослов'янських рукописів, окреслити напрями і шляхи поширення найвизначніших надбань і досягнень візантійсько-слов'янського культурного синтезу, у тому числі болгарського й українського.

Описи кирилических рукописних книг містять багато цінних джерельних матеріалів для дослідження болгарсько-української творчої взаємодії в книжно-мистецькій сфері, зокрема численні репродукції орнаментальних оздоб. Шляхом зіставлення та порівняння їх з урахуванням основних кодикографічних даних (місця і часу створення рукопису, його змістово-текстологічних особливостей, мовно-правописної редакції) розкриваються дуже важливі й у багатьох випадках унікальні факти болгарсько-українських мистецьких зв'язків XIV–XVI ст.

При написанні статті використано зразки орнаментики болгарських, сербських, волоських, молдавських, українських та російських рукописних книг. Як правило, вони зведені в окремі альбоми, відповідно до місця створення або приналежності до певного книгописно-культурного середовища. Серед них, насамперед, варто виділити видання І.Свенціцького “Прикраси рукописів Галицької України”, три випуски якого містять 195 таблиць із зображеннями (переважно контурні зарисовки) декоративних елементів та мініатюр західноукраїнських рукописів кінця XV–XVI ст.³ Чималі корпуси цінних пам'яток південно- та східнослов'янської книжкової орнаментики у другій половині XX ст. опублікували В.Мошин, М.Стоянов, Д.Богданович, А.Джурова, Б.Райкова, А.Недялкова, Я.Запаско та ін.⁴

² Тихомиров М.Н. Исторические связи русского народа с южными славянами с древнейших времен до половины XVII в. // Славянский сборник. Москва, 1947. С.125–201; Исторические связи России со славянскими странами и Византией. Москва, 1969. С.94–167; Снегаров И. Духовно-культурни връзки между България и Русия през средните векове (X–XV в.). София, 1950. С.59–93; Його ж: Культурни и политически връзки между България и Русия през XVI–XVIII в. София, 1953. С.26–53; Мавродинов Н. Връзките между българското и руското изкуство. София, 1955. С.42–53; Лихачев Д.С. Некоторые задачи изучения второго южнославянского влияния в Россию. Москва, 1958; Коновалова О.Ф. “Плетение словес” и плетеный орнамент конца XIV в. (К вопросу о соотношении) // Труды отдела древнерусской литературы. Москва–Ленинград, 1966. Т.22. С.101–111; Ильина Т.В. Декоративное оформление древнерусских книг. Новгород и Псков XII–XV вв. Ленинград, 1978; Дончева-Панайотова Н. Киприан – старобългарски и староруски книжовник. София, 1981.

³ Свенціцький І.С. Прикраси рукописів Галицької України XVI в. Вип.1–3. Жовква, 1922–1923.

⁴ Мошин В. Палеографски албум. Скопје, 1966; Стоянов М. Украса на славянските ръкописи в България. София, 1973; Богданович Д. Каталог кирилских рукописа манастира Хиландара. Београд, 1978;

Крім того, зразки художнього оформлення болгарських й українських рукописних книг містять додатки до ряду наукових праць⁵.

Уже в період раннього середньовіччя поширеною художньою оздобою кириличних книг стала плетінка. Багато провінційних східнохристиянських, у тому числі давньоруських, митців, використовували орнаменти у вигляді переплетених стрічок та джгутів для прикрашення рукописів та різних ремісничих виробів. Однак подальша еволюція плетінчастих композицій мала свою яскраво виражену регіональну специфіку. Упродовж XIII–XIV ст. у східних слов'ян ці композиції не мали самостійного розвитку – здебільшого вони виконували функції другорядного декоративного наповнення заставок й ініціалів тератологічного стилю. Водночас на Балканах ці візерунки інтенсивно збагачувалися новими мотивами, що схематично відтворювали техніку плетіння зі шкіри, соломи та лика; в'язання петель і вузлів; виготовлення ланцюгів, кольчуг тощо. Їхні форми ставали складнішими й різноманітнішими, а композиції набували строгої геометричності з чітко розміреним ритмом повторення кількох орнаментальних мотивів. Перший і найголовніший етап еволюції цієї техніки пройшов в основному в болгарському книжному мистецтві. Завершився він у другій половині XIII ст. виробленням основних принципів і схем малювання плетінчастих заставок й ініціалів.

У першій половині XIV ст. досвід болгарських книжників перейняли сербські художники та каліграфи⁶. Таким чином остаточно викристалізувався болгарсько-сербський плетінчастий стиль художнього оздоблення манускриптів, який легко піддавався спрощенню, ускладненню й, що найважливіше, трафаретизації, завдяки чому здобув неабияку популярність на Афоні, у Волощині, Молдавії, Південно-Західній та Північно-Східній Русі. З огляду на походження цієї орнаментики, в історичній і мистецтвознавчій літературі її ще прийнято називати “балканською плетінкою”.

Запозичення балканських плетінчастих схем пізньосередньовічним українським книжним мистецтвом не суперечило головному напрямку його розвитку, а радше, навпаки, підсилювало це явище, що значною мірою прискорило еволюцію традиційних художньо-декоративних смаків і уявлень. Адже ще на початку XIV ст. плетінка на Русі-Україні в контексті тератологічного орнаменту набувала своєрідних і неповторних форм, дедалі більше затінюючи зооморфні образи. Подеколи останні зовсім зникали, залишаючи після себе плетінчасті композиції, що провіщали формування нового орнаментального стилю⁷. Посиленню означених тенденцій чи не найбільше сприяли, з одного боку, вплив багатих надбань давньоруського прикладного мистецтва, а з другого – безпосереднє звернення місцевих майстрів до південнослов'янського орнаментального досвіду впродовж усього XIV ст.⁸ Власне цим і пояснюється відносно швидке та особливо глибоке вкорінення балканської плетінки на українських теренах.

Однією з найдавніших східнослов'янських книг, оздоблених балканською плетінкою, є Євангеліє кінця XIV ст. – пам'ятка, створена на основі галицько-волин-

Болгарская рукописная книга X–XVIII вв. Каталог выставки / Под ред. Б.Райковой, А.Джуровой, А.Недялкова и др. Москва, 1978; *Запаско Я.П.* Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга. Львів, 1995.

⁵ *Щепкин В.Н.* Болонская псалтырь. Санкт-Петербург, 1906; *Запаско Я.П.* Орнаментальне оформлення української рукописної книги. Київ, 1960; *Логвин Г.Н.* З глибин. Давня книжкова мініатюра XI–XVIII століть. Київ, 1974.

⁶ *Шульгина Э. В.* Балканский орнамент // Древнерусское искусство. Рукописная книга. Москва, 1974. Т.2. С.240.

⁷ *Запаско Я. П.* Орнаментальне оформлення української рукописної книги. С.56.

⁸ *Розов Н. Н.* Книга в России в XV веке. Ленинград, 1981. С.63.

ського списку кінця XIII ст.⁹ Однак зі старовинного протографа скопійовано лише текст. Окремі ж елементи художнього оформлення запозичені з пізніших кодексів і виконані, без сумніву, талановитим художником, добре обізнаним із досягненнями південнослов'янської книжкової орнаментики. На 46-му аркуші цього рукопису він намалював заставку із джгутоподібного плетива. Співставлення її головних мотивів із плетінчастими прикрасами, поширеними в XIII–XIV ст. на Балканах, вказує на їх болгарське походження. Головними структурними елементами цієї художньої прикраси є дві вертикально поставлені плетінчасті композиції, подібно до заставки Радомирового Псалтиря другої половини XIII ст. Після значного спрощення вони зберегли по одній крайній ланці: у середині більшого ромбоподібного кільця вміщене менше, обидва переплетені джгутом (див. табл. 1). З інших ритмічних повторень залишилися тільки верхні частини усунутих ланок – дві бокові смуги поздовжнього плетіння, з'єднані між собою подвійним канатом із симетричними завитками, що утворюють фігури у вигляді арабської цифри вісім. Аналогічний мотив лежить в основі однієї заставки болгарського рукопису 1337 р., відомого в науковій літературі під назвою Станіславів Пролог (див. табл. 1).

В історико-мистецтвознавчих дослідженнях, присвячених балканській плетінці, аналіз її композиційних та художньо-стилістичних особливостей здійснюється, зазвичай, з огляду на групування рукописів за місцем їх створення або зберігання. Такий підхід призводить до суттєвого збіднення характеристики різних зразків плетінчастого орнаменту й унеможливорює чітке відмежування індивідуальних творчих манер східнослов'янських художників від чужих орнаментальних впливів. Для подолання цього методологічного обмеження, яке, врешті, може суттєво змістити акценти в трактуванні важливих книжно-мистецьких явищ, необхідно провести ґрунтовний порівняльний аналіз плетінчастих візерунків українських, білоруських, російських, болгарських, сербських, румунських та молдавських манускриптів. Це дасть змогу не лише простежити міграцію орнаментальних зразків, а й виявити чимало нових фактів східнохристиянської взаємодії в сфері книжкового мистецтва.

При паралельному розгляді плетінчастих орнаментів болгарських рукописів X–XV ст. та українських XV–XVI ст. у непоодиноких випадках проступають виразні ознаки їх спорідненості: чимало з них виконані за одними й тими ж схемами, містять однакові або дуже подібні декоративні мотиви й деталі. Якщо взяти до уваги ще й хронологію цих пам'яток, то стає цілком очевидним, що українська плетінчаста орнаментика сформувалася порівняно пізно й у багатьох відношеннях може вважатися спадкоємницею болгарської, позаяк перейняла низку її елементів:

1) дві прямі, горизонтально розташовані й притиснуті одна до одної, стрічки, на які нанизані овальні кільця. У XIV ст. цей мотив болгарські майстри використовували як у заставках, так і в ініціалах. На Русі-Україні побутувала вдосконалена його форма, яка нагадує вузли деяких ініціальних літер Томичевого Псалтиря: у подвійну стрічкову основу вплетені парні кільцеві з'єднання (див. табл. 2);

2) хвилясте ритмічне сплетіння чотирьох стрічок, які утворюють двоярусний ланцюг із покладених набік “безперервних вісімок”. У першій половині XVI ст. в українському орнаментальному мистецтві ця композиція була ускладнена ще однією парою стрічок (див. табл. 3);

3) дві пари ремінців, симетрично вигинаючись і регулярно перехрещуючись, вимальовують рівномірні овали. Усередині кожного з них дві додаткових стрічки перекручуються декілька разів, перетворюючись на туго натягнутий канат. Це одна з найдавніших болгарських плетінчастих композицій. Її елементи трапляються в орнаментальному оздобленні Зографського глаголичного Євангелія (друга половина X ст.) та Повчань Кирила Єрусалимського (кінець X–початок XI ст.). Довершеної форми

⁹ Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва. №56.

вона набула в XIII ст., а на Русь-Україну перейшла у XV ст., найімовірніше, з Волощини (див. табл. 4);

4) густе решітчасте плетиво, в якому вертикальні й горизонтальні стрічки перетинаються під прямим кутом (див. табл. 5);

5) сітчасті композиції, складені з послідовних еліпсоподібних петель і кілець. У Болгарії вони були поширені в XIII ст. Східнослов'янські митці почали прикрашати ними книги наприкінці XIV–на початку XV ст. Зокрема, зразок заставки такого типу міститься на аркуші 142 зв. Євангелія 1409 р., яке зберігається в Російському державному історичному музеї¹⁰. Її об'ємні кільця ідентичні з аналогічним елементом заставки болгарського Апостола XIII ст.¹¹ В українській орнаментиці сітчаста плетінка (див. табл. 6) набула неабиякої популярності в XVI ст. ;

6) різні типи циркульно-геометричних плетінчастих візерунків – концентричні кола зі складним мереживом звивистих стрічок та особливим чином скомпонованими квадратами, ромбами й дугами (див. табл. 7–8);

7) дрібні деталі заповнення заставок: перлини, бісер, завитки, бруньки, а також стилізовані хрести, які в книжкову орнаментику перейшли з болгарського різьбярського мистецтва¹²;

8) деякі схеми декоративних ініціалів. Спорідненість українських та болгарських зразків проявляється як у їх композиції, так і в характері окремих мотивів: петель, спіралей, серцеподібних листків, круглих трилисників тощо (див. табл. 9);

9) плетінчасті обрамлення початкових сторінок літургійних книг та мініатюр. Цей орнаментальний елемент наявний у Добрейшовому Євангелії першої половини XIII ст., яке репрезентує народну течію у болгарському орнаментальному мистецтві й відзначається неабиякою художньою самобутністю, позаяк візантійські впливи в його оздобленні проявились якнайменше¹³. Подібні плетінчасті рамки трапляються в українських рукописах другої половини XVI–початку XVII ст. Їхні багатоваріантність та поширеність свідчать про те, що на Русі-Україні вони були відомі раніше (див. табл. 10). Як відомо, старі книги в скрипторіях постійно переписувалися, при цьому копію, зазвичай, намагалися максимально наблизити до оригіналу, а відтак, ретельно наслідували його орнаментальне оздоблення.

¹⁰ Шульгина Э. В. Балканский орнамент. С.241.

¹¹ Болгарская рукописная книга X–XVIII вв. С.28.

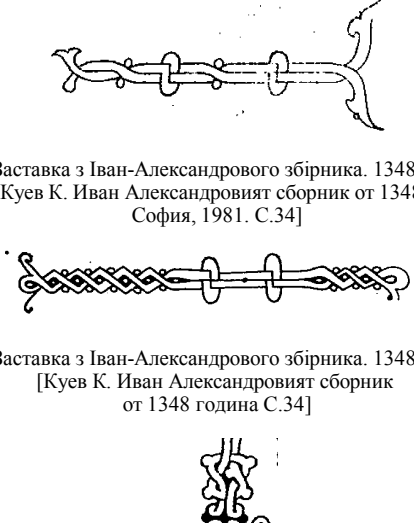
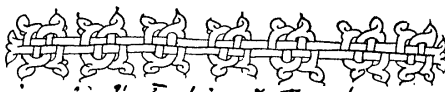
¹² Коцева Е. Украсата на българските ръкописи през XV–XVII в. // Традиция и нови черти в българското изкуство. Сборник от научни изследване и съобщение. София, 1976. С.78–79.

¹³ Захариев В. Украса и миниатюри на среднебългарските ръкописи // История на българското изобразително изкуство. Т. 1. София, 1976. С.271–272.

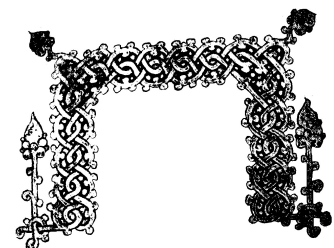
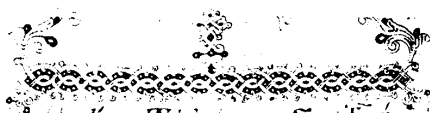
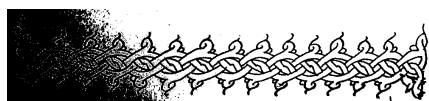
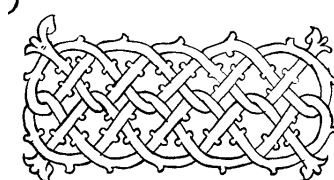
Таблиця 1

 <p>Фрагмент заставки з Радомирового псалтиря. Друга половина XIII ст. [Мошин В. Палеографски албум на јужнословянското кирилско писмо. Скопје : Кочо Рацин, 1966. №51]</p> <p>Фрагмент заставки з Станіславового прологу. 1330 р. [Болгарская рукописная книга X–XVIII вв. №76. С.42]</p>	 <p>Заставка з Євангелія. Кінець XIV ст. [Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва. №56]</p>
---	--

Таблиця 2

 <p>Заставка з Іван-Александрового збірника. 1348 р. [Куев К. Иван Александровият сборник от 1348 г. София, 1981. С.34]</p> <p>Заставка з Іван-Александрового збірника. 1348 р. [Куев К. Иван Александровият сборник от 1348 година С.34]</p> <p>Фрагмент ініціала з Томичового псалтиря [Щепкина М. В. Болгарская миниатюра XIV века. Исследование Псалтыри Томича. Москва, 1963. С.54. №4]</p>	 <p>Заставка з Номоканону. Початок XVI ст. [Прикраси рукописів Галицької України XVI-го віку. Вип. 1. Ч. 45]</p>
---	--

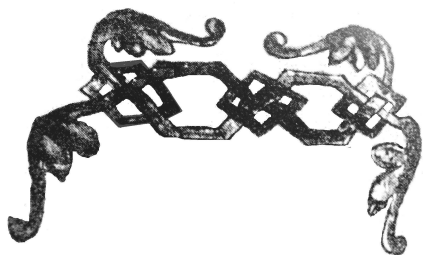
Таблиця 3

 <p>Заставка з Євангелія. 1360–1370 рр. [Богданович Д. Каталог кирилских рукописа монастира Хиландара. Београд, 1978. №210]</p> <p>Заставка з Шестоднева. XV ст. [Стоянов М. Украса на славянските ръкописи в България. №164]</p>	 <p>Заставка з Номоканону. Початок XVI ст. [Прикраси рукописів Галицької України XVI-го віку. Вип. 1. Ч. 45]</p> <p>Заставка з Євангелія. Середина XVI ст. [Прикраси рукописів Галицької України XVI-го віку. Вип. 2. Ч.121]</p>
--	---

Таблиця 4

Фрагмент заставки з Зографського глаголичного євангелія. Друга половина X ст.
[Богданов І. Българската книга през вековете. София, 1978. С.272–273]

Заставка з Повчань Кирила Єрусалимського. Кінець X–початок XI ст.
[Мошин В. Палеографски албум на јужнословянското кирилско писмо. №3]

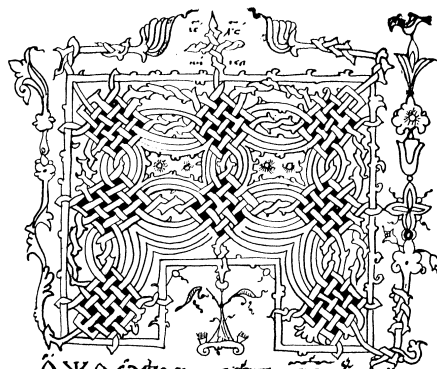
Заставка з Октоїха. XIII ст.
[Болгарская рукописная книга X–XVIII вв. №34]

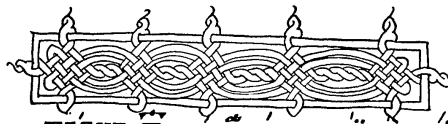
Заставка з Євангелія Кохно. XIII ст.
[Косек Н.В. Евангелие Кохно. Л. 93 об.]

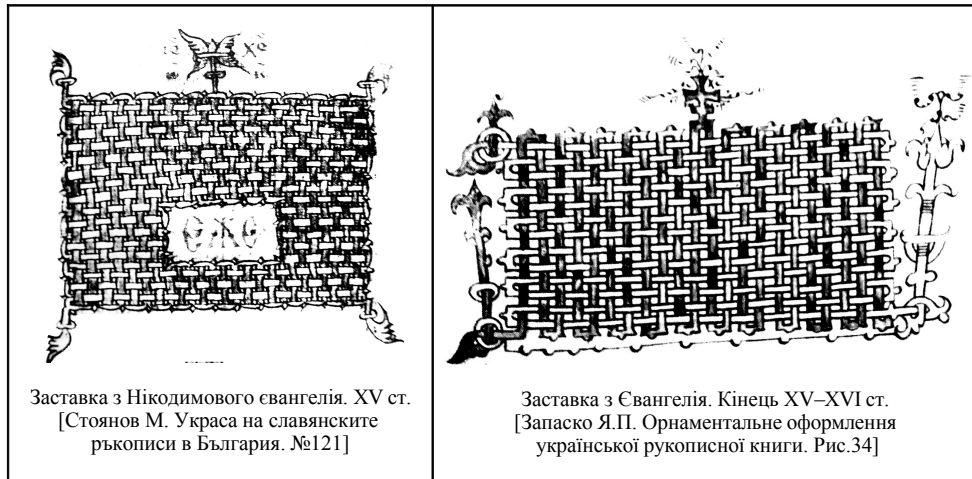
Заставка з Тирговіштенського євангелія. 1512 р. Волоський рукопис. Тирновська редакція. [Атанасов П. Яков Крайков. Книжовник. Издател. График. София, 1980. №25]

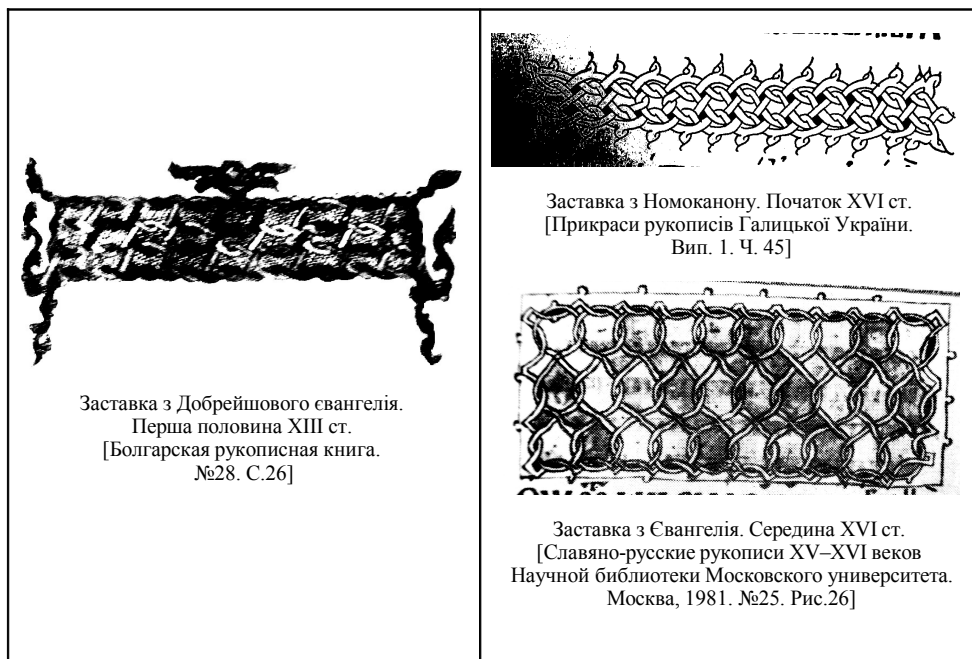
Заставка з Євангелія кардинала Михайла. XVI ст.
[Прикраси рукописів Галицької України. Вип. 2. Ч.18/г]

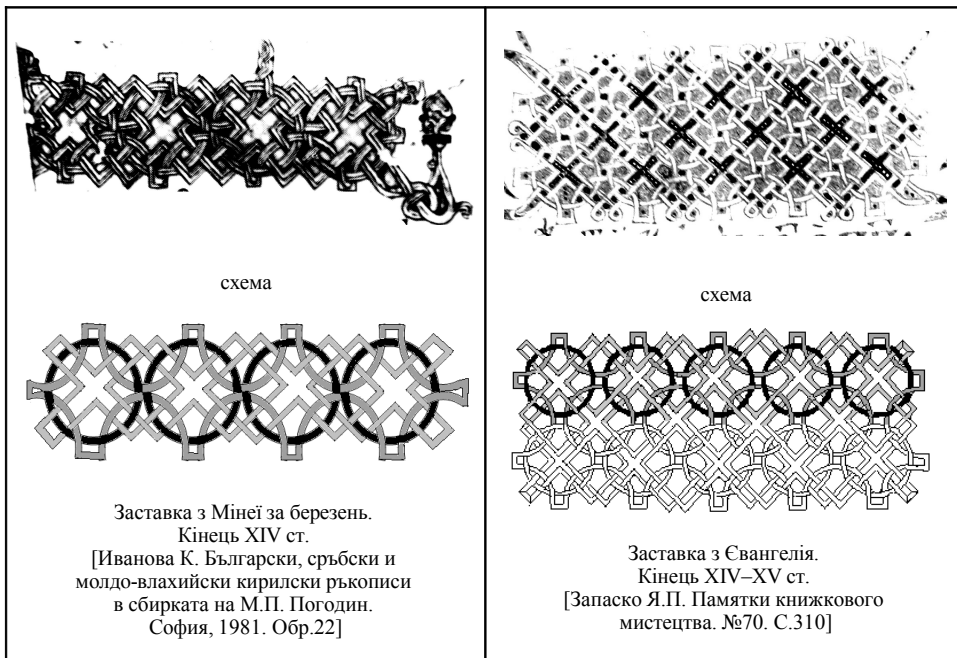
Заставка з Номоканону. Початок XVI ст.
[Прикраси рукописів Галицької України. Вип. 1. Ч. 45]

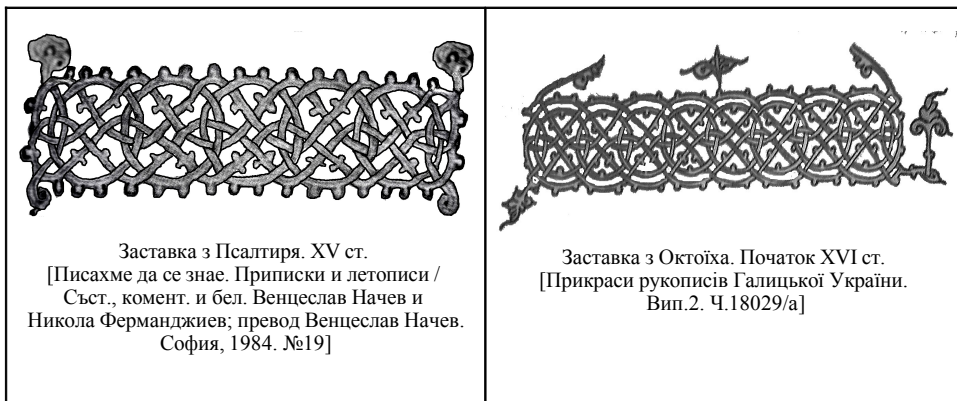
Таблиця 6

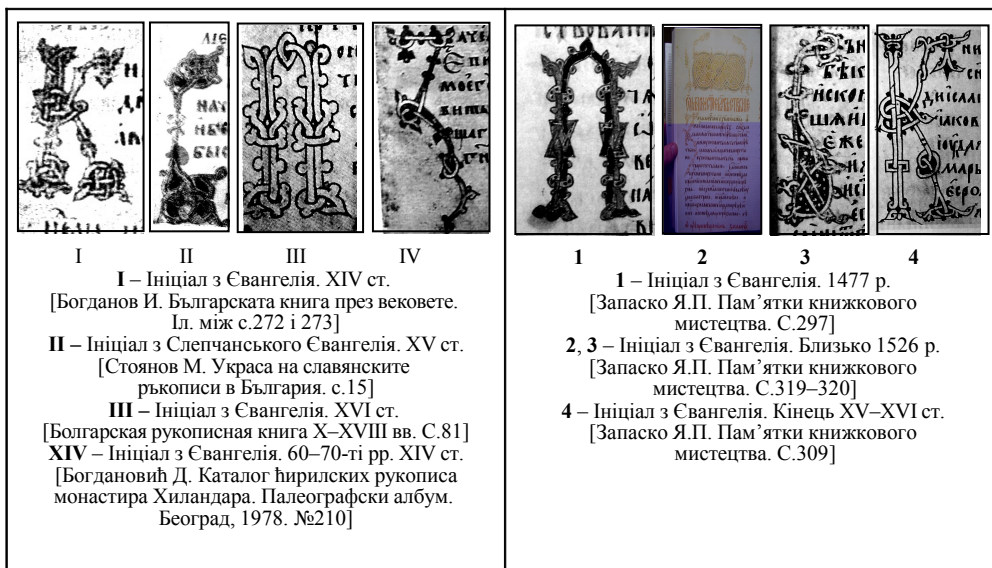
Таблиця 7

Таблиця 8

Таблиця 9

Таблиця 10

Багатопланова подібність болгарської й української плетінок – не єдиний доказ існування між ними тісного генетичного зв'язку, первинності й детермінантної дії першої стосовно другої. Важливим доповненням у цьому відношенні є тексти східнослов'янських книг, оздоблених плетінчастим орнаментом. Здебільшого вони відрізняються від пам'яток давньоруської писемності XIII–XIV ст.¹⁴ дотриманням середньоболгарських, або тирновських, мовно-правописних норм, нових принципів перекладу й графіки, емоційно-експресивним літературним стилем. Це ще раз підтверджує той факт, що провідним компонентом другого південнослов'янського впливу були болгарські книжно-літературні та мистецькі досягнення, які на східнослов'янських землях поширювалися й утверджувалися комплексно. Досвідчені місцеві каліграфи, копіюючи авторитетні середньоболгарські рукописи з довершеною внутрішньою структурою, у якій подеколи навіть слова і речення підпорядковувалися певній ритмічно-звуковій організації¹⁵, не могли упустити чи замінити гармонійно поєднанні з ними декорації.

Більшість високохудожніх зразків українського плетінчастого орнаменту XV–XVI ст. містять рукописи, створені здебільшого на основі середньоболгарських прототипів¹⁶, однак не лише їх: деякі болгарські форми цього орнаменту прийшли в українське книжкове мистецтво разом із сербськими книгами, що підтверджують збережені в українських та російських книгозховищах рукописи сербсько-болгарської редакції¹⁷. Крім того, вагому посередницьку роль у поширенні на Русі-Україні балканської плетінки відіграли волоські й молдавські книги, а також особисто їхні творці, котрі інколи працювали в українських містах. Так, 1477 р. у Львові дяк Волошин переписав Євангеліє на замовлення молдавського логофета Михайла¹⁸. Ця пам'ятка містить чіткі ознаки тирновського правопису та прикрашена дуже гарними плетінчастими заставками й ініціалами.

Отже, українські художники останньої чверті XIV–першої половини XVI ст., декоруючи рукописи плетінчастим орнаментом, керувались в основному виробленими болгарами принципами, методами та технікою виконання головних його елементів, тобто загальними канонами, які вважалися єдино правильними, а отже, не підлягали перегляду. Окремі ж декоративні мотиви та цілі схеми, з огляду на свої художні уподобання, вони вільно трансформували, пристосовуючи їх до внутрішньої організації основного тексту, що поступово віддаляло українську плетінку від болгарських прототипів і, зрештою, надало їй деякої своєрідності. З другої половини XV ст. такі тенденції починають проявлятися на всіх східнослов'янських землях, що свідчило про формування в місцевих книжно-мистецьких осередках власних орнаментальних традицій.

¹⁴ Ухова Т. Б. “Балканский” стиль в орнаменте рукописных книг из мастерской Троице-Сергиева монастыря // Древнерусское искусство XIV–XV вв. Москва, 1984. С.141.

¹⁵ Коновалова О. Ф. “Плетение словес” и плетеный орнамент конца XIV в. С.102, 106–107.

¹⁶ Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва. №63, 64, 67, 68, 70.

¹⁷ Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии. XIV в. Вып. 1 / О.А.Князевская, Н.А.Кобяк, А.Л.Лифшиц и др. Москва, 2002. С.682.

¹⁸ Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва. №64. С.299.

**BULGARIAN MOTIVES IN BRAIDED DECORATIVE PATTERNS
OF UKRAINIAN HANDWRITTEN BOOKS
(the last quarter of the XIV–first half of the XVI c.)**

Igor SHPYK

*L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000, e-mail: i-shpyk@ukr.net
The History of Central and Eastern Europe Department*

Comparative description of vaven decorative patterns of the Bulgarian and Ukrainian handwritten books of the last quarter of the XIV–first half of the XVI c. is made in the article. The list of ornamental motives adopted from the Bulgarian books by the old middle-age Ukrainian artists is cited. The author proves that Bulgarian braided patterns became very popular in the Rus'-Ukraine: local artists not only skilfully copied them but also used as material for the creative fantasies, that was instrumental to the especially deep taking root and increasing of the book-artistic experience inherited from Bulgarians.

Key words: book ornament, Balkanian braided patterns, handwritten book, Bulgarian–Ukrainian relationship.

Стаття надійшла до редколегії 30.04.2010
Прийнята до друку 21.05.2010